

חג הפסח

הליכות עולם לוי

(חבקיב ג'ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
20:33	19:44	18:53*	י-ם
20:30	19:42	18:51	ת"א
20:33	19:44	18:52	חיפה
20:31	19:43	18:51	ב"ש

* לנחה 40 דק': 18:33

והיא שעמדה

עוסקים בתורה אין האומות יכולים לעם ישראל, וח"ו כאשר מתרפים ממנה באים כל הצרות, וכמו שראינו בתורה שנאמר ויחננו ברפידים ואמר רבותינו (תנחומא בשלח כ"ה) שמפני שרפו ידיהם מן התורה מיד ויבוא עמלק להלחם בישראל. וכן אמר רבותינו (מגילה י"א.) בעצלתים ימך המקרה, שבשביל עצלות שיש בישראל שאינם עוסקים בתורה, באים עליהם צרות, ע"ש. ולהיפך כאשר אנו מקבלים עול תורה, מעבירים ממנו עול מלכות (כמבואר באבות ג' ה'), וזכות התורה היא שעמדה לנו לצאת ממצרים, וכמו שנאמר על ההר הזה תעבדון את האלוקים, ואמר רז"ל (שבלי הלקט) תעבדו נ', ביום החמישים שתקבלו את התורה. וכאשר עמדנו בים סוף זכות התורה עמדה לנו שנקרע הים לשנים עשר גזרים, וכמו שנאמר במדרש מוליך לימין משה זרוע תפארתו, והיינו מפני שעתידי לקבל את התורה שניתנה בימין. וזכות התורה היא גם זו שעמדה לנו בשאר הגלויות ותעמוד לנו בגלות הזו. [וכן ראיתי שפירש הגר"ח פלאגי בספר חיים לראש (פסקא י"ג) ובספרו זכירה לחיים].

הפירוש הראשון שאפשר לפרש, והיא שעמדה זו השכינה הקדושה (גילוי מסוים שנאצל מאורו של ה' יתברך, והמקובלים מכנים אותה ספירת המלכות), שעומדת תמיד לימין ישראל לשומרם ולהצילם מכל אויבינו, שכידוע שהשכינה היא השומרת על עם ישראל, וכמו שאמר רבותינו (מכילתא בא י"ד) לכל מקום שגלו ישראל שכינה גלתה עמהם, ומדוע באמת גלתה עמהם השכינה, לא רק בכדי להיות עימנו בצרה, אלא גם בכדי לשומרנו מכל צרה, שהשכינה מגינה על ישראל (וכמו שנתבאר בזהר ח"ג דף מה ע"ב), וכמו שנאמר בתורה (דברים כ"ג ט"ו) פִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחְנֶיךָ לְהַצִּילֶךָ וְלָמַת אֲיִכֶיךָ לְפָנֶיךָ, ואולם ח"ו בעוונותינו אנו יכולים לסלק את השכינה מבינינו, ואז יש שליטה לאומות עלינו, אולם השכינה מסתרת ושומרת על עם ישראל כבשה בין שבעים זאבים להצילם לבל יכלו אותם ח"ו. והשכינה הקדושה היא זו ששמרה עלינו במצרים שלא נאבד ח"ו, והיא זו שמצילה אותנו מכל הגלויות. [ואח"כ ראיתי שכן כתב החיד"א בקצרה בשם רבנו האר"י בפירושו שמחת הרגל (על פסקת "והיא שעמדה")].

הפירוש השני, היא שעמדה זו התורה הקדושה, שכידוע התורה מגנא ומצלא (סוטה כ"א.), וכל זמן שישאל

ישנו קטע מאוד מרגש בהגדה שאיננו מסתפקים בקריאתו אלא כולנו בלא יוצא מן הכלל שרים אותו, וחוזרים עליו, והוא הפך להיות שיר חיזוק ועידוד לכל השנה ובפרט לעיתות בצרה, ובודאי כולכם כבר מבינים למה אני מתכוין, לפסקה שאנו אומרים בהגדה: והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו ללותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו ללותינו והקב"ה מצילנו מידם.

ואולם אע"פ שכולם שרים קטע זה ויודעים אותו בעל פה, בכל זאת לא כולנו יודעים למה בדיוק הוא מתכוין במה שאומר והיא שעמדה, שאם היה אומר והוא שעמד היינו מסבירים בפשטות שמדבר על הקב"ה שעמד ועומד תמיד להצילנו מכל מבקשי רעתינו, אך כעת שאמר "והיא" צריך להבין למי כונתו, וכמובן כמו לכל מילה בהגדה ישנם הרבה פירושים, וכולם אמת, שלכולם התכוונו רבותינו הקדושים שכתבו את ההגדה ברוח הקודש, ובמאמרנו זה נבאר כמה פירושים נחמדים לפסקה זו, ונביא גם מדברי רבותינו המפרשים בתוספת נופך.

הפירוש הראשון שאפשר לפרש, והיא שעמדה זו השכינה הקדושה (גילוי מסוים שנאצל מאורו של ה' יתברך, והמקובלים מכנים אותה ספירת המלכות), שעומדת תמיד לימין ישראל לשומרם ולהצילם מכל אויבינו, שכידוע שהשכינה היא השומרת על עם ישראל, וכמו שאמר רבותינו (מכילתא בא י"ד) לכל מקום שגלו ישראל שכינה גלתה עמהם, ומדוע באמת גלתה עמהם השכינה, לא רק בכדי להיות עימנו בצרה, אלא גם בכדי לשומרנו מכל צרה, שהשכינה מגינה על ישראל (וכמו שנתבאר בזהר ח"ג דף מה ע"ב), וכמו שנאמר בתורה (דברים כ"ג ט"ו) פִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחְנֶיךָ לְהַצִּילֶךָ וְלָמַת אֲיִכֶיךָ לְפָנֶיךָ, ואולם ח"ו בעוונותינו אנו יכולים לסלק את השכינה מבינינו, ואז יש שליטה לאומות עלינו, אולם השכינה מסתרת ושומרת על עם ישראל כבשה בין שבעים זאבים להצילם לבל יכלו אותם ח"ו. והשכינה הקדושה היא זו ששמרה עלינו במצרים שלא נאבד ח"ו, והיא זו שמצילה אותנו מכל הגלויות. [ואח"כ ראיתי שכן כתב החיד"א בקצרה בשם רבנו האר"י בפירושו שמחת הרגל (על פסקת "והיא שעמדה")].

הפירוש השני, היא שעמדה זו התורה הקדושה, שכידוע התורה מגנא ומצלא (סוטה כ"א.), וכל זמן שישאל

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל, ולרפואת שושנה בת מרים, ולהבדיל לעיני משה בן הרוש בן אסתר

בברית בין הבתרים, שכן קודם לפסקה של "והיא שעמדה" נאמר בהגדה: פְּרוּף שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, פְּרוּף הוּא, שֶׁהִקְדוּשׁ פְּרוּף הוּא חֶשֶׁב אֶת הַקֶּץ לַעֲשׂוֹת. כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים. וְשָׁנְאָמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גַר יִהְיֶה וְרַעַף פְּאָרְץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל. ומיד לאחר הפסקה הזו אנו אומרים "והיא שעמדה", ומסדר ההגדה אפשר להבין שכונת המגיד לומר שאותה ההבטחה שהבטיח הקב"ה לישראל היא שעמדה לאבותינו שנגאלנו ממצרים, וגם לנו, שבזכותה אנו חיים וקיימים בכל הגלויות. [ואח"כ ראיתי שכן כתב החיד"א בשמחת הרגל (שם) וכתב שזה לפי פשוטו של ההגדה, וברוך שכינותי].

אלא שא"כ לכאורה צריכים להבין, הלא ההבטחה היתה לאברהם אבינו על גלות מצרים בלבד, ומנין לנו שהבטחה זו תעמוד לנו לכל הגלויות, שהרי אנו אומרים שבכל דור ודור היא עומדת לנו. וטרם שנבאר זאת נתבונן בהבטחה עצמה, הנה נאמר בתורה וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל, והרי לנו שתי הבטחות, והיינו שבתחילה הקב"ה יעניש את הגוי שיעבודו, ולאחר מכן יוציא את בני ישראל ברכוש הגדול. והנה כל המכות שהיו במצרים הן נכללות בהבטחה הראשונה של דן אנוכי, ולפני שיצאו ממצרים, נצטוו ציווי מיוחד (שמות י"א ב') דְּבָר נָא פְּאֻזְנֵי הַעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעוּתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב, וזאת לקיים ההבטחה השנייה של ואחרי יצאו ברכוש גדול, ואמרו רבותינו שהקב"ה פנה למשה בלשון בקשה, דבר נא, שלא יאמר אותו צדיק אברהם אבינו ע"ה, ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואילו ואחרי יצאו ברכוש גדול, לא קיים בהם, ולכאורה הדבר תמוה, וכי אם לא יאמר אברהם אבינו הקב"ה לא יקיים הבטחתו. אבל הענין הוא שנאמר ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ועל זה הבטיח הקב"ה שידון את הגוי ויצאו ממנו ברכוש גדול, ואילו במצרים לא עבדו ארבע מאות שנה, שהלא להיותו במצרים רק מאתיים ועשר שנים, וא"כ עדיין אינם ראויים להבטחות הללו, ולכן אומר הקב"ה שמה בכל זאת יבוא אברהם אבינו ויאמר אע"פ שמצד הדין אינו חייב, אולם היאך יצאו בלא דבר אחר שסבלו כל כך הרבה שנים, ולכן כנגד טענתו אני מבקש שתאמר באוזני העם רק בכדי שלא יאמר אותו צדיק. [וכן פירש השם משמואל וזכורני שהביא זאת גם בהגדה של פסח של מרן הגר"ע יוסף זצ"ל].

ואולם מן הדין הבטחה זו צריכה להתקיים במלואה רק לאחר שיקיימו ישראל את גזירת הארבע מאות שנים, והנה בכדי להשלים את הגזירה הוצרכו ישראל להיות נעים ונדיים בגלויות שונות, גלות בבל יון ואדום, [ואין לתמוה על כך שבכדי להשלים מאה ותשעים שהיו חסרים לגלות במצרים, אנו בגלות אלפים שנה, כי גלות מצרים היתה קשה ביותר, ששיעבדו בה את כל ישראל, והיו במצרים מכל השבעים אומות, ובכדי להשלים את השנים היו צריכים להתפזר, בתחילה היו בגלות בכל

שבעים שנה, ואח"כ בגלות יון, ובגלות אדום נתפזרו ישראל בין כל האומות, וכל אומה גזרה עליהם גזירות ושמדות כמה שנים, וכך יעברו ישראל ממקום למקום בכדי שישתעבדו בהם בכל המקומות ונשלים מכסת הגלות, ולכן צריך אלפים שנה להשלים זאת], וכאשר יושלמו גזירת הארבע מאות שנים, תבוא הגאולה ואז נראה ברכוש הגדול האמיתי. וא"כ כמו שכל הגלויות משלימות את גזירת בין הבתרים, כך גם בכל הגלויות ישנה את ההבטחה של ברית בין הבתרים, שגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי, והבטחה זו עליה אמרו רבותינו "והיא שעמדה לאבותינו ולנו", שבזכות הבטחה זו שומרנו הקב"ה ומצילנו מידם של כל האומות, שכן הקב"ה הבטיח ויקיים ליתן לישראל כל אשר דיבר לאברהם אבינו. [ואולם ראיתי להחיד"א (שם) שכתב שכאשר נאמר לאברהם אבינו (בראשית ט"ו י"ד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל, המילה וְגַם באה לרבות את הד' מלכויות שהשתעבדו בישראל, ולפי מה שביארנו בס"ד מוכרח לפי המציאות שעל כל האומות כיון].

לסיכום דברינו ראינו ה' פירושים למילים "והיא שעמדה" הנזכרים בהגדה: א. זו השכינה הקדושה. ב. זו התורה הקדושה. ג. זו מצות המילה. ד. זו האמונה. ה. זו ההבטחה שהובטחנה מפי הבורא יתברך. וכאמור כולם אמת, ואפשר לומר בס"ד שד' פירושים הראשונים כנגד ד' גלויות, שבגלות מצרים נגאלו בזכות האמונה, כפי הידוע שהיתה להם אמונה וצפיה גדולה בביאת הגואל, ובפרט לנשות ישראל כמו שביארנו. [ואע"פ שבמצרים היה את כל הזכויות הללו, שהרי אנחנו אומרים והיא שעמדה לאבותינו ולנו, מ"מ הדבר העיקרי שהיה במצרים זה היה האמונה]. ובגלות בבל נגאלו בזכות השכינה הקדושה, וכפי שנאמר בגלות בבל (ישעיה מ"ג י"ד) פֶּה אָמַר ה' גֹּאֲלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שְׁלַחְתִּי בְּכֻלָּהּ (ענין בזוהר תחילת שמות). ובגלות יון נגאלו בזכות התורה שמסרו נפשם לעסוק בתורה ולקיים מצוותיה. ובגלות רומי היא אדום נגאל בזכות המילה, שכן רוב ככל ישראל [גם אלו הקוראים לעצמם שאינם מאמינים], מלים את בניהם וחזותמים עצמם באות ברית קודש אשר בינינו ובין ה' יתברך, [וגם הגלות באלף הששי שהוא כנגד היסוד], ויהי רצון שנזכה בקרוב שיתקיימו בנו כל הפירושים ובעיקר שנזכה להבטחת הבורא יתברך ששומר ומצפה ומיחל לקיים בנו את כל ההבטחות שאמר כבר לעם ישראל.

והנה ידועים דברי רב סעדיה גאון שכתב שכמה צריך להתעודד שמפני שני מילים שאמר הקב"ה "דן אנוכי", כמה מכות הביא, ובגאולה העתידה שנכתבו עליה ספרי נביאים רבים, כמה מכות יביא הקב"ה עליהם, ולפי דברינו נתבאר שכל הבטחות הנביאים מקורם ושורשם בדבור התורה "דן אנוכי", שהיא השורש לכל הגאולות ובפרט לגאולה האחרונה. וא"כ כל ההבטחות שורשם ומקורם במילים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ה' יזכנו לראות כל זאת במהרה בימינו.

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (גירסה ע"ג).

הליכות לליל פסח שחל בשבת

הלל, ולהזכיר להן בבואם מבית הכנסת. וטוב לכון בברכת "לגמור את ההלל" שמברך בבית הכנסת לפטור את קריאת ההלל שאומר בביתו בסוף ההגדה (חזו"ע ח"א עמ' רכ"ז, ויש לזה סמך מן הירושלמי שהוכרנו לעיל), ורבים לא יודעים זאת, ולכן טוב שהשליח צבור יכריז בקול שכולם יכונו בברכת ההלל לפטור את ההלל שבהגדה. ה. בליל פסח שחל בשבת אין צריך לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל" (ילקוט יוסף מועדים פסח ג, עמ' פ"ב, ושבת א ח"ג עמ' ס"ב), וכן נהג הבן איש חי בביתו [כפי שהעיד על עצמו בשו"ת רב פעלים (ח"א חסו"י סי' י"ג)], ובלאו הכי לא נזכרה אמירתם בש"ס ובראשונים ובדברי רבנו האר"י, כי אם בדברי המקובלים האחרונים, ורבים מגדולי ישראל במשך הדורות לא נהגו לאומרם כלל כל השנה, כמבואר בילקוט יוסף שבת א ח"ג עמ' שנו בשם החת"ס והחזו"א. ואולם אין הקפדה בדבר ומי שרוצה יכול לאומרם (כן דעת הגר"א מני, הובא בתחילת התשובה ברב פעלים שם, וכן מוכח מדברי הבא"ה עצמו, ע"ש), ויאמרם מיד בהכנסו לביתו בעת שבני הבית עסוקים בהתארגנות לשיבה, ובכך לא יתעכבו בשל אמירתם.

ו. הנהגים ע"פ הקבלה בכל ליל שבת לשים י"ב חלות או ד' חלות, גם בליל פסח שחל בשבת יעשו כן, והג' מצות שמורות יהיו מכלל הד' האמצעיות, וכאשר ב"יחז"ק יחצה מצה אחת מהם לשנים, יביא מצה אחרת שלימה תחתיה, ובעת שמברך "המוציא" יניח את החצויה בין השתים העליונות. (כונות זמניות להרש"ש דף ב ע"א). ולאחר מכן ישמוט המצה השמאלית ויברך "על אכילת מצה" על המצה הימנית והחצויה ויאכל מכל אחד מהם כזית.

ז. כתב הרמ"א (סו"ס תפ"א): נוהגים שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין. ע"כ. ואולם מנהג הספרדים ע"פ הקבלה לומר קריאת שמע כולה כמו בשאר לילות, וישתדל לאומרה מעט קודם חצות (בא"ה ש"ר צו אות ל"ח), ואם לא אמרה קודם חצות יאמרנה קודם השינה בעודו ערני, ומן הדין יכול גם לברך ברכת המפיל בשם ומלכות (וכמו שביארנו בסדר הלילה).

ח. אע"פ שכתב השו"ע (סו"ס תפ"א סעי' ב): חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה. ע"כ. מ"מ אינו חובה לישון, ומי שרוצה לעסוק כל הלילה בהלכות הפסח וספור יציאת מצרים, תבוא עליו ברכה, אפילו שהוא יום טוב שנצטוו בו בשמחה, ויש לו צער בנדוד שינה מעיניו, ואפילו שחל בליל שבת שניתן לעונג, שמ"מ לבסוף שמחה גדולה היא לו על שזכה לכך. (וכן נלמד משו"ת יב"א ח"ב סי' י"ח). וראיה ברורה לזה מהמעשה שהובא בהגדה בתנאים בבני ברק שעסקו בספור יציאת מצרים כל הלילה עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, וכבר אמרו רבותינו (בהגדה) כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

א. קודם כניסת השבת והחג הנשים יברכו "להדליק נר של שבת ויום טוב" וידליקו הנרות. ונכון שלא יברכו "שהחיינו" בעת ההדלקה אלא יצאו ידי חובה בברכת שהחיינו שיברך הבעל בקידוש, ומי שנוהגת לברך שהחיינו בהדלקת הנרות לא תברך עד שתגמור להדליק את כל נרות השבת, שאם תברך שהחיינו כבר לא תוכל להדליק. ואפילו אם בירכה בהדלקת הנרות יכולה לענות אמן בקידוש על ברכת שהחיינו שמברך בעלה, הואיל והברכה בליל פסח היא גם על המצה והמרור וההגדה (חזו"ע ח"ב עמ' כ"ה). [ואשה שכיוונה בשהחיינו שבירכה בקידוש גם על המצות הללו, נראה שלא תענה אמן על ברכת בעלה, אבל מן הסתם נשים לא מכוונות לכך].

ב. ויכון מאד בערבית, כי רבו מאד רזין עילאין ואורות גדולים בשמים, גדולי גדולים, תלי תלים. (מורה באצבע סי' ז' אות ר"ו), ואורות אלו מתגלים ומאירים כל יום הראשון של פסח מבואר ועד צאתו (עיין שער הכונות דרוש ח' מפסח, ונהר שלום דף לה ע"א), ולכן יתנהג כל הלילה וכל היום בקדושה ודביקות.

ג. אחר תפלת העמידה יאמרו "ויכולו" כמו בכל שבת ולאחר מכן יאמרו את ההלל, ולא יברכו ברכת מעין שבע בשבת זו וכפי שפסק השו"ע (סו"ס תפ"ז סעי' א'). ואע"פ שהרש"ש (נהר שלום דף לב ע"א) כתב לאומרה, הנה פשוט דבריו כונתו לומר על פי הפשט, ויש מן המקובלים המסבירים דבריו על דרך הסוד, וכך או כך, כיון שהוא מחלוקת לא יברכו ברכת מעין שבע, כדין כל ספק ברכות (ביב"א ח"ב סי' כ"ה), ואף שיש אומרים שדעת הקבלה מכרעת אפילו בספק ברכות, אולם גם לדבריהם הוא דוקא כששיטת הקבלה הינה ברורה שהיא על דרך הקבלה, דהיינו שכך הורו מן השמים, אבל כאן שגם לפי הקבלה הוא ספק, ויש מקובלים האומרים שלדעת רבנו האר"י אין לברך, וכן הנהיגו בשיבת בית אל כמה רבנים, אין שום עדיפות לקבלה מעל הפשט, אך לא יעשו מחלוקת בשל כך. ואם הש"ץ התחיל לברך בטעות או במכוון לא יפסיק, וגם לא יפסיקוהו, כי אז תהיה ברכתו לבטלה בודאי ולא ספק, ומ"מ לא יענו אמן אחריו. (חזו"ע ח"א עמ' רל"ו).

ד. בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה תחלה וסוף, וכן בליל שני של שני ימים טובים של גליות (שו"ע סי' תפ"ז סעי' ד), והוא ע"פ המבואר בתוספתא (סוכה פ"ג ה"ב) ומסכת סופרים (פ"ב ה"ט) וכן מוכח מהירושלמי (ברכות פ"א ה"ה, דף י סוף ע"ב, עיין בפני משה), וכן נהגו הספרדים (משנ"ב ס"ק ט"ו), ואולם מנהג האשכנזים שלא לאומרו (הנהגה שם). והשנה שחל בשבת תחילה יאמרו "ויכולו" כמו בכל שבת ולאחר מכן יאמרו ההלל, ואם התחילו בהלל יאמרו "ויכולו" אחר גמר ההלל ולאחר מכן יאמר קדיש תתקבל. ואף הנשים בביתן יאמרו ההלל, שההלל הוא משום פרסום הנס, ואף הן היו באותו הנס, (יהו"ד ח"ה סי' ל"ד), ורבות בנות אינן יודעות זאת וצריכים הבעלים והאבות ללמדן שצריך לומר

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (גידה ע"ג.)

הלכות ליל הסדר שחל בשבת בקצרה

שלהן עורך: יערוך שלחנו ויסעוד ליבו בשמחה, כי כיד ה' הטובה עליו, ובלבד שישאיר מקום לאכול את האפיקומן לתאבון ולשתית ב' כוסות נוספים של יין.

צפון: אחר גמר סעודתו קודם ברכת המזון יטול כזית מן המצה החצויה שהצניע לאפיקומן, ויאכלה בהסבת שמאל, זכר לפסח ויכוין גם זכר למצה הנאכלת עימו, ואם המצה אינה מספיקה יקחו ממצות שמורות אחרות, ולא יאכל שום דבר אחר האפיקומן.

ברך: ימזוג כוס שלישית של יין לכל המסובים, וירחצו ב"מים אחרונים" את אצבעותיהם, ויברכו ברכת המזון בשמחה, ויאמרו בברכה שלישית "רצה והחליצנו" ו"יעלה ויבוא", ובסוף ברכת המזון יברכו ברכת "בורא פרי הגפן" (ולמנהג הספרדים יכוין לפטור בברכה זו גם כוס רביעית) וישתו כוס שלישית בהסבת שמאל.

הלל: ימזוג כוס רביעית ויאמרו עליו את ההלל בשמחה ובהתלהבות, ואם יכול יאחז הכוס בידו כל ההלל, לאחר ההלל יאמרו "הודו" ו"נשמת כל חי" ויסיימו בברכת "מלך מהולל בתשבחות", ואז יסבו על שמאלם וישתו כוס רביעית בלא ברכה תחילה, ויברכו לאחריה ברכה אחרונה "על הגפן ועל פרי הגפן". והאשכנזים מברכין על הכוס גם בתחילה.

ברצה: אם עשה ככל הסדר האמור ירצה ה' פעולו ותהי משכורתו שלימה מעם ה', וטוב לוֹמר תפילה זו: **יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, ששכח סגולת ארבע כוסות וכל המצות שעשינו בלילה הזה, הגדל נא פח ה' לרחם בו עלינו ולהושיענו, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, וברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחיייתנו וקיימתנו, פן תחיינו ותחננו, ותאסור עלינו לחצרות קדשך, לשמר חקך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנחנו מודים לך, ברוך אל ההודאות. וצא נא לישע עמך, לישע את משיחך, וכימי צאתנו מארץ מצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ונבלאות, ובמופתים, פן עתה בגלות תחיל הזה, תראנו ונבלאות, ונכנו לראות פני משיחך הקדוש. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, והיה הארץ שפה אחת וכלים ולעבדו שכם אחד, ויקוים בנו מקרא שכתוב ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אמן פן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. ה' צורי וגואלי.**

ואחר הסדר ישוררו "חד גדיא" ו"אחד מי יודע", ויאמרו "שיר השירים", והייב כל אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה. ויכול לשתות קפה או תה או שאר משקאות קלים אך לא יאכל שום דבר ולא ישתה יין או שאר משקאות חריפים.

הלכות הסדר בקצרה כפי הנהוג לכתחילה, מבלי מקורות וביאורים, בכדי שיוכל האדם להחזיקו לפניו ולערוך ממנו את הסדר.

קדש: כשיבוא לביתו מיד ימזגו לכל המסובים כוס מלא יין, ויתחילו באמירת הקידוש, "יום הששי" ו"אלה מועדי", ואז יברכו ג' ברכות, "בורא פרי הגפן" ו"מקדש השבת וישראל והזמנים", ו"שהחיינו", ויכוונו בשהחיינו לפטור כל מצוות הלילה וגם מצות הבדיקה וביעור חמץ שעשינו אמש, ומיד לאחר הברכה יסבו על שמאלם וישתו רביעית, וזהו כוס ראשון מארבע כוסות.

ורחץ: יטלו את ידיהם ולא יברכו על נטילה זו.

כרפס: יקחו פחות מ-18 גרם כרפס (עלי סלרי), הבדוק מתולעים, ויטבלו במי מלח (זהו טיבול ראשון), ויברכו "בורא פרי האדמה", ויכוונו בברכתו לפטור את המרור, ואין צריך להסב באכילתו.

יחץ: יקח מן הג' מצות שמורות המונחות לפניו בקערה את המצה האמצעית ויחלק אותה לשנים, את החלק הגדול יצניע לאפיקומן, ואת החלק הקטן יניחנו בין שתי המצות.

מגיד: יתחילו באמירת ההגדה, וכולם חייבים באמירתה האנשים והנשים, וירחיב ויבאר לבני ביתו את דברי ההגדה, וקודם "מה נשתנה" ימזוג כוס שני לכל המסובים, ובסוף ההגדה מברכים ברכת "אשר גאלנו", ושותים את הכוס השני בהסבת שמאל בלא ברכה תחילה. ומנהג האשכנזים לברך על הכוס.

רחצה: יטלו ידיהם פעם שניה וכעת יברכו "על נטילת ידיים".

מוציא מצה: יאחזו שתי המצות והחצי ביניהם, ויברך "המוציא לחם מן הארץ", ואז יניח את המצה התחתונה וישאיר בידיו את המצה העליונה וחצי המצה התחתונה ויברך "על אכילת מצה", ויאכל בהסבת שמאל כזית מן המצה העליונה וכזית מן המצה החצויה. ואם אין המצות מספיקות לכולם יכולים לאכול כזית אחד בלבד בהסבה משאר מצות שמורות שבשלחן.

מרור: יקחו כזית מרור (חסה, ומנהג האשכנזים בכריין), הבדוק מתולעים, ויטבלו בחרוסת וינערו (זהו טיבול שני), ויברכו "על אכילת מרור", ולא יסב באכילתו.

כורך: יקח כזית מן המצה התחתונה וכזית מן המרור ויכרכם ביחד ויטבלם בחרוסת, ואינו צריך לנער החרוסת, ויאכלם בהסבת שמאל, זכר למקדש כהלל הזקן שהיה כורכם ואוכלם בבת אחת, והמנהג לומר זאת בפיו.